

COEN | Conjunctuurenquête Nederland

een samenwerking tussen CBS, de Kamer van Koophandel, EIB, MKB-Nederland en VNO-NCW

Economische klimaat blijft negatief, in Zuidwest-Nederland eerste lichtpuntjes zichtbaar.

Vierde meting, 3^e kwartaal 2009

Over COEN:

De ConjunctuurEnquête Nederland (COEN) is het gezamenlijke conjunctuuronderzoek van VNO-NCW, MKB Nederland samen met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), de Kamers van Koophandel en het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid (EIB). Dit onderzoek brengt vier keer per jaar de belangrijkste ontwikkelingen en verwachtingen van het Nederlandse bedrijfsleven in kaart, uitgesplitst naar regio en bedrijfstak. Daarbij wordt in de analyse en de vraagstelling ingespeeld op actuele ontwikkelingen. Door de intensieve samenwerking van de partijen aan het conjunctuuronderzoek, dalen de administratieve lasten in verband met deze conjunctuurenquêtes met 25%, terwijl de kwaliteit van de statistiek verbetert en de onderzoekskosten dalen. De enquête is gebaseerd op kwalitatieve verwachtingen van ondernemingen en geeft daarom meer een stemmingsbeeld van ondernemingen over de huidige en toekomstige gang van zaken dan een kwantitatief beeld over die gang van zaken.

Conjunctuur Barometer Zuidwest-Nederland gestegen

1. Algemene beeld

Kleine stijging Conjunctuur Barometer

Het algemene beeld dat uit de COEN-meting in het 3de kwartaal 2009 naar voren komt is van een bedrijfsleven dat nog altijd in zwaar weer verkeert. De scherpe daling van economische prestaties lijkt weliswaar wat getemperd, maar het ondernemingsklimaat voor de korte termijn wordt nog altijd als negatief ervaren. Al een aantal kwartalen achtereen hebben veel bedrijven te maken met dalende orders, omzetten en winstgevendheid. Belangrijkste reacties zijn het afstoten van (vooral tijdelijk) personeel en uitstel van investeringen.

Veelzeggend is dat ruim 40% van de ondernemers van mening is dat het ondernemingsklimaat in afgelopen kwartaal opnieuw is verslechterd. Ruim 30% verwacht ook komend kwartaal nog een verdere verslechtering. De landelijke stemming is zelfs nog wat negatiever. Vooral in de bouwnijverheid wordt een verdere daling van het aantal orders verwacht. Kleine lichtpuntjes zijn er echter ook. Ruim 20% van de ondernemers noteert in het 3de kwartaal een toename van de omzet, in het voorgaande kwartaal was dat nog maar 10%. Het percentage bedrijven met een daling van de omzet bedroeg bij de vorige peiling bijna 50%, nu is dat 30%.

Een en ander vertaalt zich in een licht gestegen stand van de Conjunctuur Barometer Zuidwest-Nederland. Deze is gebaseerd op de verwachtingen voor de indicatoren omzet, export, orderontvangst en werkgelegenheid. In het 1ste kwartaal van 2009 had de barometer (schaal van 0-200) nog een waarde van 28 punten, in het 2de kwartaal was deze gestegen naar 46 punten. Nu klimt deze verder naar 62 punten. De hoogte van de barometer is in beide subregio's Zeeland en West-Brabant nagenoeg gelijk. Dus nog altijd een negatief beeld en nog geen sprake van herstel na de harde klappen van afgelopen kwartalen. Mocht de stijgende trend (per kwartaal een toename van ongeveer 20 punten) continueren dan wordt over een half jaar een score van 100 ('neutraal') bereikt. Pas op dat moment is de groep 'dalers' even groot als de groep 'stijgers'.

De stijging van de barometer voor Zuidwest-Nederland kan vooral worden toegeschreven aan de export. Het aantal ondernemingen dat een (verdere) daling van de export verwacht is ten opzichte van de afgelopen kwartalen afgenomen. Begin 2009 verwachtte ruim 40% een exportdaling en 9% een exporttoename. Nu verwacht nog 23% een (verdere) daling en 16% een stijging. Exporteurs vinden dat hun concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland is verzwakt.

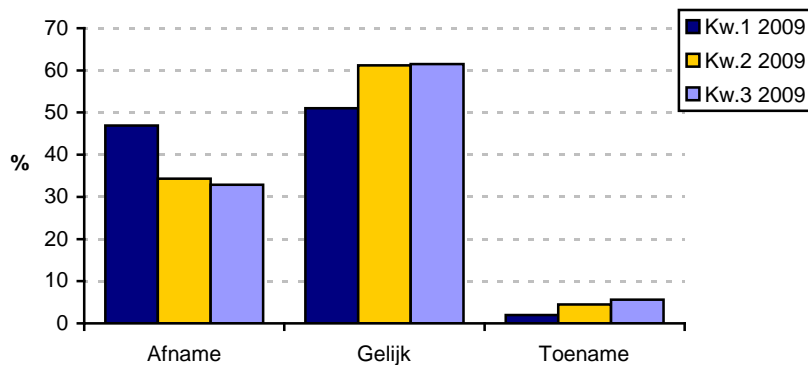
De verwachtingen van de Zuidwest-Nederlandse ondernemers zijn minder slecht dan gemiddeld in Nederland. Voor heel Nederland wordt voor het derde kwartaal een barometerstand van 45 punten berekend, duidelijk lager dan die van Zuidwest-Nederland (62 punten). Door de sterke internationale oriëntatie (veel industrie) weet de regio iets sterker te profiteren van het lichte herstel van de internationale productie en vervoersstromen dan veel andere regio's. Industriële regio's worden over het algemeen eerder, maar ook harder getroffen door de crisis dan regio's waar veel bedrijven in bijvoorbeeld de zakelijke dienstverlening zitten. Dit komt doordat de industrie niet alleen voorop loopt in de conjunctuurcyclus maar door het internationale karakter ook nog eens zeer gevoelig is voor

economische golfbewegingen. Zowel Zeeland als West-Brabant kennen een sterk internationaal georiënteerde industrie. Ook toeleveranciers van de industrie (bijv. transport) worden sterk beïnvloed door het wel en wee van de industrie.

Onderstaande figuur is illustratief voor de actuele situatie. Het aandeel bedrijven dat het volgende kwartaal een verslechtering van het economisch klimaat verwacht is afgelopen 3 kwartalen gedaald van 47%, via 34% naar inmiddels 33%. Het aandeel 'gelijk gebleven' is gestegen van 51% naar 61%. Nog altijd maar een klein percentage (6%) verwacht een verbetering van het economisch klimaat. Begin 2009 was dat 2%. Er is dus eerder een tendens tot stabilisatie dan tot echt herstel.

Figuur 1.1

Verwachtingen Zuidwest-Nederlandse ondernemers met betrekking tot de ontwikkeling van het economisch klimaat in 1^e, 2^e en 3^e kwartaal 2009.

Bron: COEN

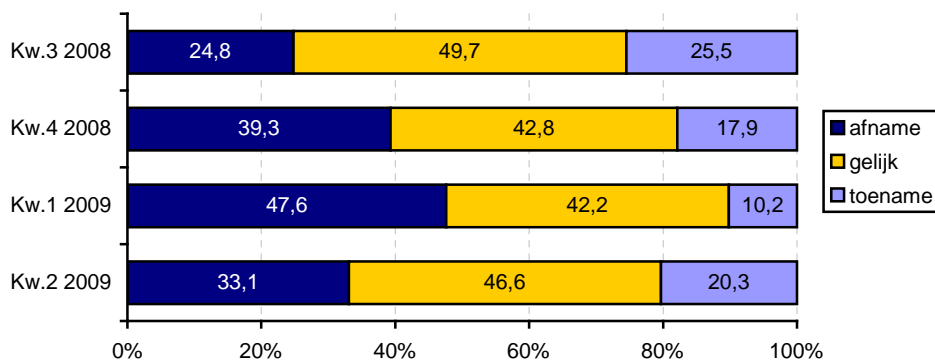
2. Omzetontwikkeling

Aandeel bedrijven met krimp is in Zuidwest-Nederland sterker afgenomen dan landelijk

In het eerste kwartaal van 2009 kreeg de helft van het bedrijfsleven te maken met een omzetsdaling, en maar 10% meldde een stijging van de omzet ten opzichte van het vierde kwartaal 2008. In het tweede kwartaal heeft nog altijd eenderde deel van het bedrijfsleven te maken met een omzetsdaling. Het aandeel bedrijven met omzetgroei steeg van 10% naar 20%. De ergste vraaguitval lijkt achter de rug en mogelijk kan in de komende kwartalen een stabilisatie optreden. Uit de verwachtingscijfers (zie figuur 2.4) voor het derde kwartaal komt dit overigens nog niet tot uiting.

Figuur 2.1

Gerealiseerd omzetontwikkeling bedrijfsleven Zuidwest-Nederland per kwartaal

Bron: COEN

Omzetontwikkeling in Zuidwest-Nederland minder slecht dan gemiddeld in Nederland

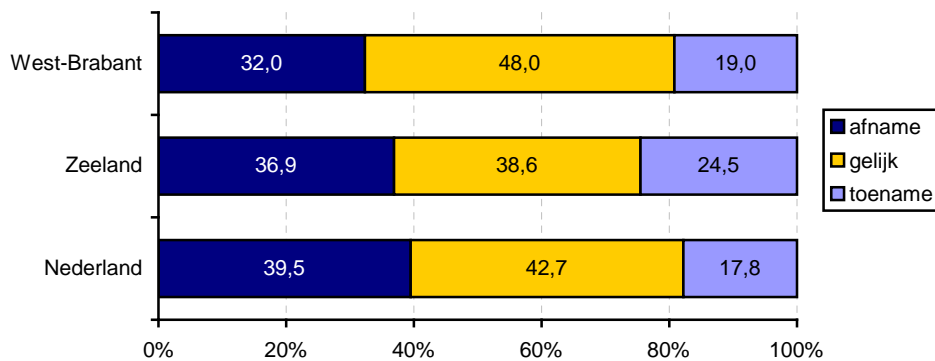
De cijfers voor Zuidwest-Nederland steken, zowel wat betreft de gerealiseerde omzetontwikkeling in tweede kwartaal als de verwachting voor het derde kwartaal, gunstig af bij het landelijke beeld. Het aandeel bedrijven dat afgelopen kwartaal met een dalende omzet te maken had, bedroeg landelijk bijna 40%, tegen 33% voor Zuidwest-Nederland. Voor bedrijven met een stijgende omzet is het verschil wat minder groot: 18% landelijk tegen ruim 20% regionaal.

Zowel in Zeeland als in West-Brabant is het aandeel krimpbedrijven duidelijk afgenomen

In het eerste kwartaal zag nog bijna 55% van de Zeeuwse bedrijven de omzet dalen, nu is dit nog 37%. Voor West-Brabant is ook sprake van verbetering, van 44% naar 32%. Het aandeel bedrijven dat een omzettoename heeft bewerkstelligd ligt in Zeeland met 25% relatief hoog (14% in het 1^e kwartaal). Voor West-Brabant gaat het om 19% (9% in het 1^e kwartaal). Het saldo van de 'groeiers' en 'dalers' is zowel in Zeeland (-12%) als in West-Brabant (-13%) minder slecht dan gemiddeld in Nederland (-22%). Opvallend is dat de omvang van de groep 'gelijkblijvers' in West-Brabant (48%) duidelijk groter is dan in Zeeland (39%). Dit was ook al bij de vorige meting zichtbaar. De duidt erop dat er in deze crisisperiode in Zeeland tussen bedrijven en sectoren grotere verschillen in ontwikkeling zijn dan in West-Brabant. De omzetontwikkeling in Zuidwest-Nederland is niet alleen iets gunstiger dan landelijk, ook de snelheid van het verbeteringsproces ligt in zowel Zeeland als West-Brabant hoger.

Figuur 2.2

Omzetontwikkeling bedrijfsleven West-Brabant, Zeeland en Nederland in 2^e kwartaal 2009

Bron: COEN

Grotere bedrijven in Zuidwest-Nederland dalen minder sterk, begin van herstel?

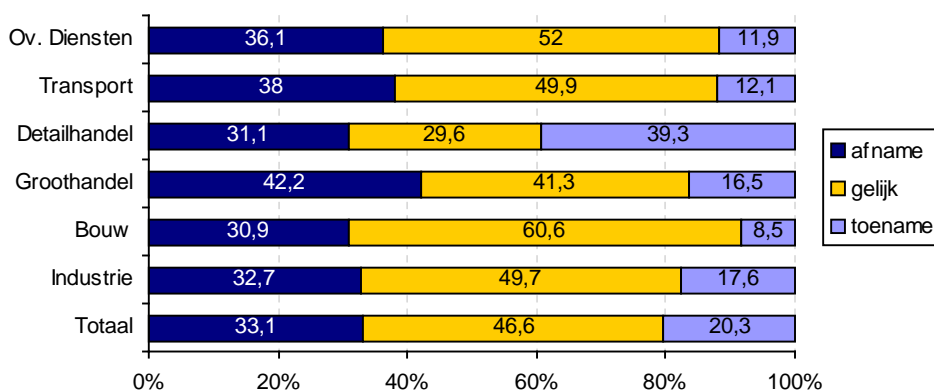
Opvallend is dat in Zuidwest-Nederland de grotere bedrijven (50 en meer werkzame personen) in het 2^e kwartaal er qua omzet wat positiever uitspringen. 'Maar' 30% van de 50+-bedrijven noteert een afname in het tweede kwartaal en 21% een toename. Voor het midden- en kleinbedrijf zijn deze waarden respectievelijk 35% en 20%. Opmerkelijk is dat landelijk de rollen zijn omgedraaid. Van de 50+-bedrijven meldt 41% een omzetsdaling, tegenover 38% van het midden- en kleinbedrijf.

Omzetsdaling is in Detailhandel niet doorgezet

In de meeste branches noteren meer bedrijven een dalende dan een stijgende omzet in het tweede kwartaal, dit ten opzichte van het 1^e kwartaal 2009. Detailhandel in Zuidwest-Nederland vertoont in het 2^e kwartaal als enige een afwijkend beeld, per saldo hebben meer detaillisten een stijgende dan een dalende omzet gehad. Hierbij wordt opgemerkt dat het 1^e kwartaal van een kalenderjaar meestal een zwakke consumptie/detailhandelsbesteding heeft. Een hogere omzet in het tweede kwartaal ten opzichte van de eerste 3 maanden van het jaar zou daarom 'regel' moeten zijn. Landelijk echter is de groep detaillisten met een dalende omzet in het 2^e kwartaal groter geweest dan het aantal 'stijgers'.

Figuur 2.3

Gerealiseerd omzetontwikkeling in 2^e kwartaal 2009 per branche, Zuidwest-Nederland

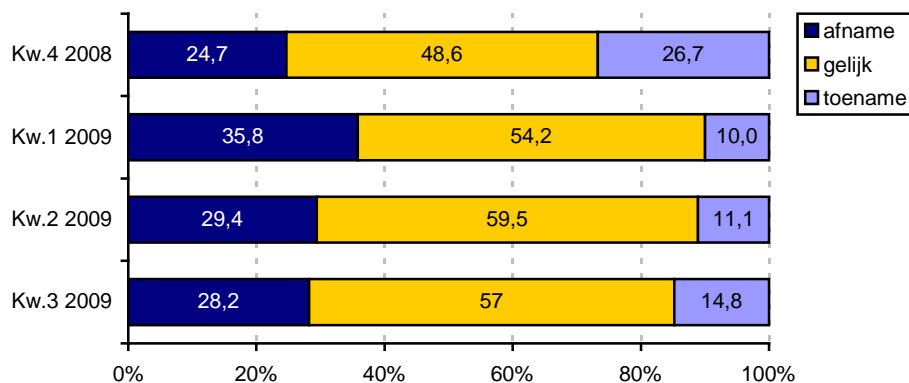
Bron: COEN

Veel bedrijven nog onzeker over doorzetten van omzetherstel

Wanneer naar de verwachtingen van de ondernemers wordt gekeken, blijkt dat het aandeel bedrijven dat een (verdere) daling van de omzet verwacht, weer wat kleiner is geworden. Verwachtte in het 1^e kwartaal 36% van de ondernemers een daling van de omzet, in het 3^e kwartaal is dit afgenomen tot 28%. Opvallend is dat ruim 20% van de bedrijven in het 2^e kwartaal een omzetstijging realiseerde, maar dat vervolgens maar 15% een stijging in het 3^e kwartaal verwacht. De ondernemers lijken dus nog wat sceptisch over de nabije toekomst. Blijkbaar rekent men komend najaar nog steeds op een moeilijke markt en zeker nog geen sterk herstel.

Figuur 2.4

Verwachte omzetontwikkeling bedrijfsleven Zuidwest-Nederland per kwartaal

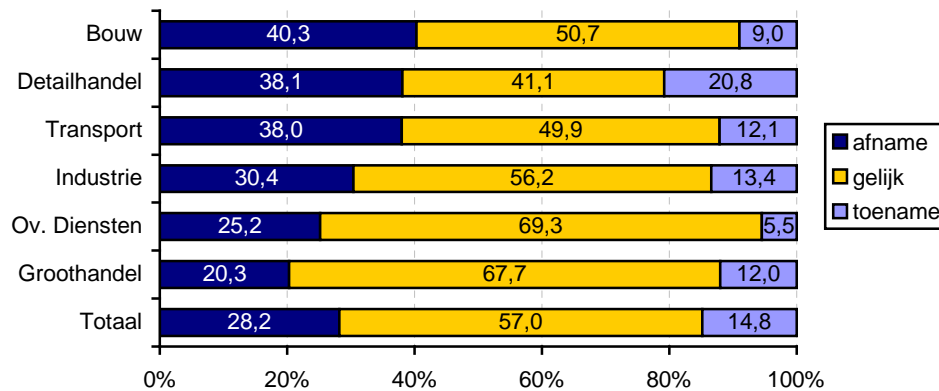
Bron: COEN

Bouwnijverheid ziet omzetresultaat duidelijk verslechteren

In de meeste branches is het beeld van de omzetverwachting voor het 3^e kwartaal in Zuidwest-Nederland wat gunstiger dan landelijk. Dit geldt vooral voor transport en groothandel. Ook de detailhandel laat een beter beeld zien dan landelijk, maar doet in het 3^e kwartaal toch weer een stapje terug na de opleving in het 2^e kwartaal. De bouwnijverheid in Zuidwest-Nederland verwacht een verdere verslechtering van de omzetontwikkeling en laat ook een slechter beeld zien dan landelijk. Opvallend is ook de verbeterde positie van de groothandel. Bij de gerealiseerde omzet in het 2de kwartaal kende de groothandel nog het hoogste aandeel krimpbedrijven (42%), bij de verwachtingen voor het 3de kwartaal staat de sector onderaan met zo'n 20%.

Figuur 2.5

Verwachte omzetontwikkeling in 3e kwartaal 2009 per branche in Zuidwest-Nederland

Bron: COEN

Zeeland kent zowel meer 'stijgers' als 'dalers'

Net als in het voorgaande kwartaal zijn er in Zeeland relatief iets meer ondernemers die een toename van de omzet verwachten (17% t.o.v. 15%) én ook iets meer die juist een afname verwachten (29% t.o.v. 28%). Dus ook qua verwachtingen lijken er in Zeeland wat meer verschillen tussen bedrijven onderling te zijn.

3. Exportontwikkeling

Voor veel exporteurs is dieptepunt bereikt

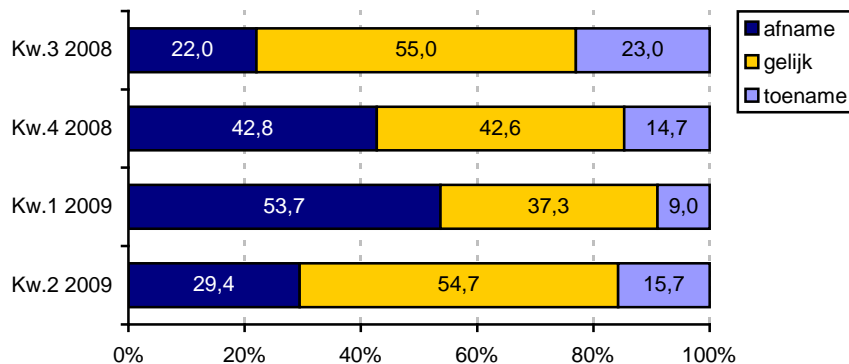
In het 1ste kwartaal van 2009 heeft ruim de helft van de exporteurs een daling van de buitenlandse handel registreert. Een kwartaal later is het negatieve beeld duidelijk getemperd (29% 'dalers'), zonder dat echt sprake is van herstel. Er is meer een stabiliserende trend. De cijfers van Zuidwest-Nederland zijn duidelijk beter dan landelijk (40% 'dalers' en 14% 'stijgers').

Industrie en transportsector doen het in Zuidwest-Nederland minder slecht dan landelijk

Eind 2008 en begin 2009 had met name de veelal op export gerichte industrie in Zuidwest-Nederland last van een dalende buitenlandse handel vanwege de wereldwijde crisis. Daarnaast hadden ook de groothandel en transportsector het moeilijk. In het tweede kwartaal zien we een belangrijke verandering. Zowel de industrie als de transportsector laten een positiever beeld zien. Binnen de transportsector in Zuidwest-Nederland meldt 20% een stijging van de buitenlandse omzet en 25% een daling. Landelijk gaat het om respectievelijk 7% en 50%. Mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat de transportsector in Zuidwest-Nederland door haar sterke verbondenheid met de aanwezige industrie voorop loopt in de conjunctuurcyclus.

Figuur 3.1

Gerealiseerd exportontwikkeling bedrijfsleven Zuidwest-Nederland per kwartaal

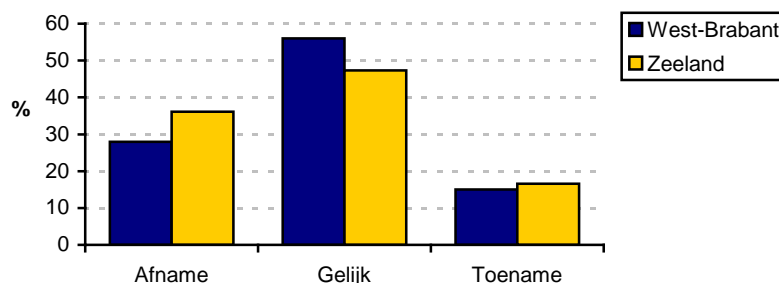
Bron: COEN

Zeeuws exportbeeld blijft achter bij dat van West-Brabant

Binnen Zuidwest-Nederland hebben vooral de Zeeuwse exporteurs het (nog) moeilijk. Bij 36% van de bedrijven in Zeeland is de export in het 2^e kwartaal gedaald. Wel is de situatie minder slecht dan in het 1^e kwartaal (-57%). In West-Brabant is de situatie in het 2^e kwartaal wat beter, 27% laat een daling zien, tegen 44% in het kwartaal ervoor. West-Brabant kent vooral een grote groep bedrijven met een gelijk gebleven exportresultaat (56%). Net als bij de totale omzet ligt het aandeel 'stijgers' in Zeeland hoger dan in West-Brabant: 17% versus 15%. Dit verschil is echter veel minder groot dan in het 1^e kwartaal (14% versus 6%).

Figuur 3.2

Gerealiseerd exportontwikkeling in West-Brabant en Zeeland in het tweede kwartaal 2009

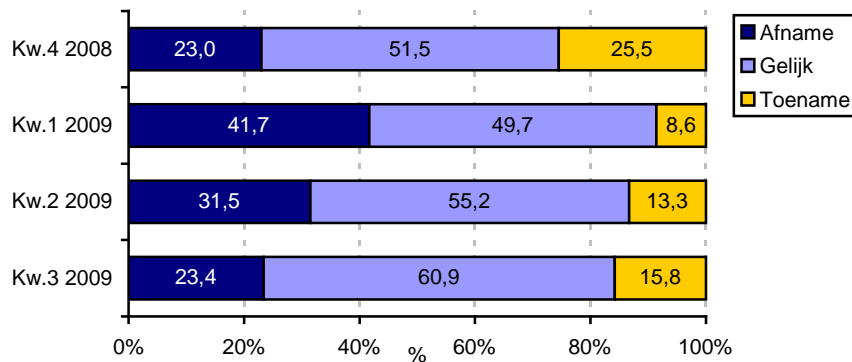
Bron: COEN

Vrije val export lijkt af te remmen

De verwachtingen met betrekking tot de export voor het derde kwartaal 2009 zijn minder slecht dan bij de vorige metingen. Maar na scherpe dalingen blijft een corrigerend herstel voorlopig uit en verwachten exporteurs nog niet meer dan een stabilisering. Het aandeel bedrijven dat een toename van de export verwacht is in een half jaar gestegen van bijna 9% naar 16%. Het aandeel dat een (verdere) daling verwacht is in die tijd afgenomen van 42% naar ruim 23%. Als deze trend zich doorzet, zouden in het 4^e kwartaal de aantallen bedrijven met een stijging en met een daling weer dicht bij elkaar in de buurt kunnen liggen. Er is dan sprake van een stabiele situatie echter wel op een beduidend lager niveau dan in 2008. Het herstel in Zuidwest-Nederland lijkt wat eerder op te treden dan landelijk. Landelijk verwacht 30% van de exporteurs een (verdere) daling in het 3^e kwartaal, en bijna 15% rekt op een stijging.

Figuur 3.3

Verwachte exportontwikkeling bedrijfsleven Zuidwest-Nederland per kwartaal

Bron: COEN

Zeeland: verwachtingen voor herstel in 2^e kwartaal zijn niet waargemaakt

Net als bij de omzetontwikkeling liggen de verschillen binnen Zeeland ook qua export wat scherper. Bijna 19% van de Zeeuwse exporteurs verwacht een toename van de export in het 3^e kwartaal, 25% verwacht een afname. Voor West-Brabant zijn deze waarden wat gematigder met 14% en 22%. Overigens moeten we achteraf constateren dat de positieve Zeeuwse verwachtingen in het vorige kwartaal (29% van de Zeeuwse exporteurs verwachtte toen een verbetering) niet zijn waargemaakt, maar 17% noteerde een kwartaal later inderdaad een gerealiseerde toename. Nu is de verwachting dus wat minder hooggespannen en mogelijk realistischer?

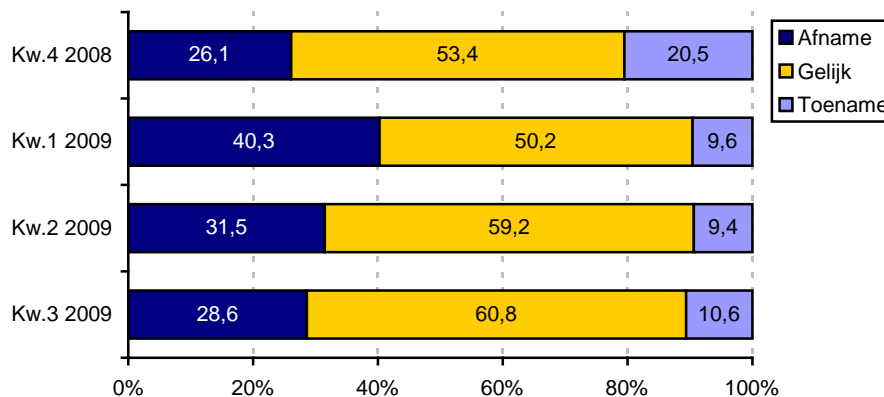
4. Orderontvangsten

Herstel orderontvangsten blijft nog uit

Ook wanneer naar de verwachte orderontvangsten wordt gekeken (over het algemeen een goede 'barometer'), blijkt dat ondernemers nog geen herstel zien. Nog maar 11% van de ondernemers verwacht een toename van de orderontvangsten. Lichtpuntje is dat wel de groep "gelijk gebleven" gestaag groeit. Inmiddels heeft daardoor ruim 70% van de bedrijven weer een stabiele tot stijgende orderportefeuille. Zuidwest-Nederland steekt ook op dit aspect gunstig af bij het landelijke beeld (65% stabiel of stijgend).

Figuur 4.1

Verwachte orderontvangsten bedrijfsleven Zuidwest-Nederland per kwartaal

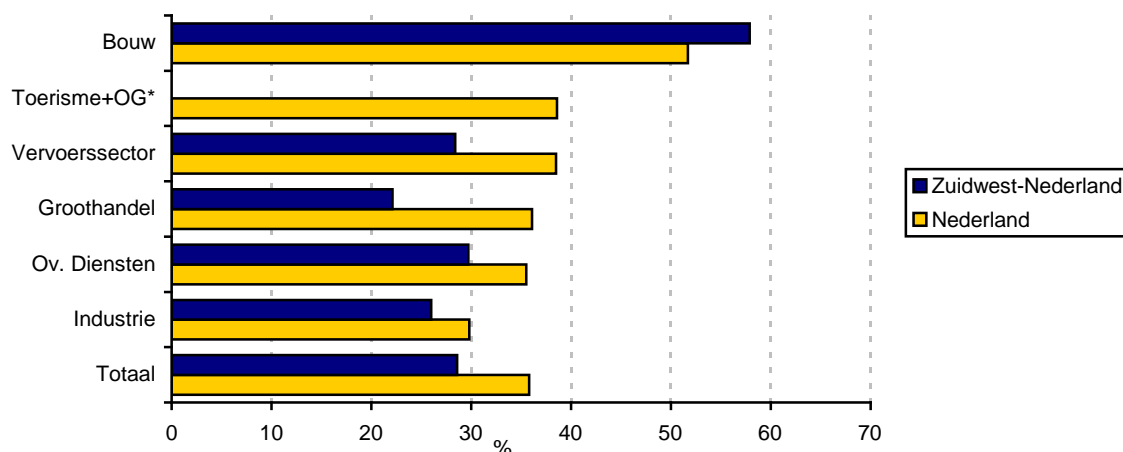
Bron: COEN

Vooraf bouwsector ziet orderontvangsten steeds verder teruglopen

De bouwsector blijft het meest negatief over de ontwikkeling van de orderontvangsten. Terwijl in andere sectoren van enig herstel van orderniveau sprake is, geldt dit zeker niet voor de bouwnijverheid. Ruim de helft van de bouwbedrijven, zowel landelijk als in de regio, spreekt zich negatief uit over de orderontwikkeling. De tijd begint voor de regio bovendien te dringen! Bedraagt de landelijke ordervoorraad voor bouwbedrijven gemiddeld nog zo'n 6 maanden, voor Zuidwest-Nederland is dit volgens de ondervraagde ondernemers maar net 4 maanden.

Figuur 4.2

Aandeel bedrijven dat een daling van de orderontvangsten in het derde kwartaal 2009 verwacht

* voor Toerisme-OG (Horeca, Makelaardij, Reisbranche) geen regionale gegevens beschikbaar

Bron: COEN

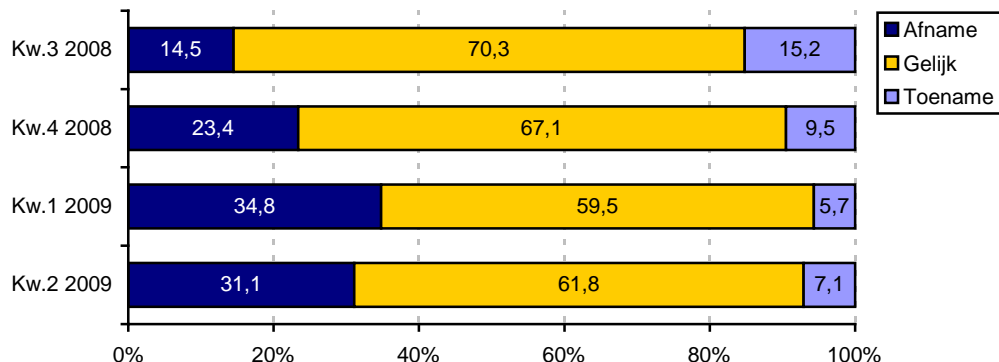
5. Werkgelegenheid

Steeds meer bedrijven melden krimp werknemersbestand

De negatieve ontwikkelingen in productie/omzet/orderontvangsten in de afgelopen kwartalen hebben gevolgen voor het personeelsbestand van bedrijven. Uit hoofdstuk 9 (maatregelen crisis) komt naar voren dat dit vooral het tijdelijke personeel betreft. Maar hoe langer de negatieve, economische ontwikkeling duurt, zullen in toenemende mate ook onder vaste krachten ontslagen vallen. Ruim 30% van de bedrijven noteerde in het tweede kwartaal een daling van personeel. Dit betekent dus ook dat bijna 70% van de bedrijven de personeelssterkte in het 2^e kwartaal nog op peil hebben kunnen houden. De negatieve tendens lijkt wat getemperd ten opzichte van begin 2009, echter de situatie blijft kritisch.

Figuur 5.1

Ontwikkeling van de personeelssterkte in Zuidwest-Nederland per kwartaal

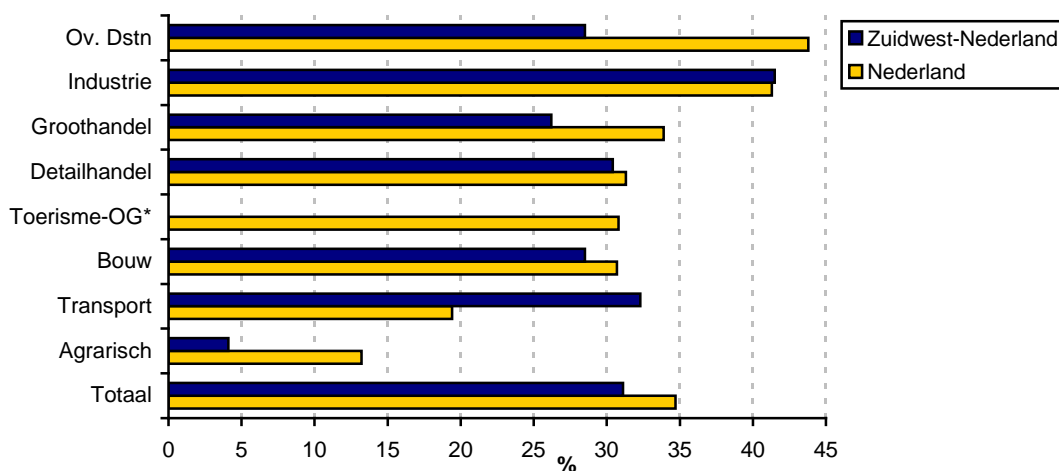

Bron: COEN

Afname personeelssterkte het grootste binnen de industrie en het transport

Ondanks het feit dat alle sectoren getroffen worden door de economische crisis zijn er duidelijke verschillen qua werkgelegenheidsontwikkeling. Vooral de industrie heeft in de eerste helft van 2009 personeel afgestoten. In het 2^e kwartaal gaat het zowel landelijk als in de regio om ruim 40% van de bedrijven. Bijna de helft van het industriële grootbedrijf (50 en meer werkzame personen) in Zuidwest-Nederland heeft in het 2^e kwartaal in het personeelsbestand gesneden. Door de teruglopende markt heeft bijna eenderde deel van de transportbedrijven personeel afgestoten, duidelijk meer dan landelijk (circa 20%). Ook bij de 'Overige zakelijke diensten' is het verschil groot. Landelijk meldt ruim 40% van de bedrijven in deze sector een krimp in personeel, in Zuidwest-Nederland gaat het om minder dan 30%. Een bedrijfstak die betrekkelijk weinig krimp laat zien is de agrarische sector.

Aandeel bedrijven met een afname van de personeelssterkte in het 2^e kwartaal 2009 per sector

* voor Toerisme-OG (Horeca, Makelaardij, Reisbranche) geen regionale gegevens beschikbaar

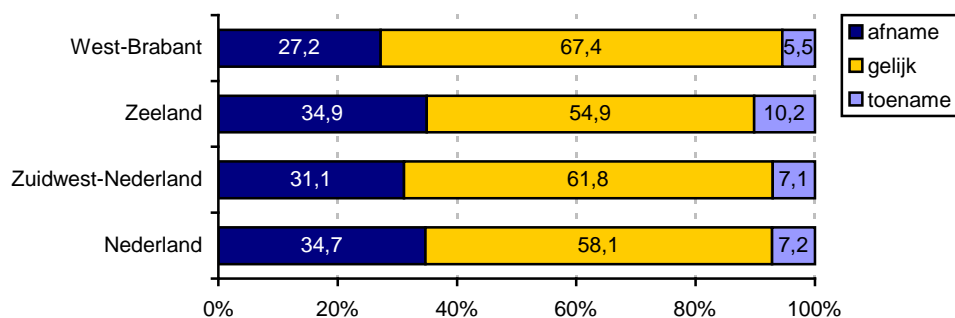
Bron: COEN

Werkgelegenheidsontwikkeling verschilt tussen West-Brabant en Zeeland

Over zijn geheel genomen lijkt het negatieve effect van de economische crisis op de werkgelegenheid in het 2^e kwartaal minder zwaar te drukken op de regio Zuidwest-Nederland dan landelijk. Binnen Zuidwest-Nederland zien we echter verschillende ontwikkelingen. In Zeeland is het aandeel van bedrijven met een afname van personeel gelijk aan het landelijke percentage, maar tegelijkertijd is het aantal bedrijven met een toename van personeel relatief groot. Dit kan te maken hebben met een positief effect van het toeristisch seizoen ten opzichte van de eerste 3 maanden van 2009. Voor West-Brabant is het beeld anders. Het aandeel bedrijven met afname van personeel is sterk onder het landelijk gemiddelde, maar het aantal bedrijven met een toename blijft ook wat achter.

Figuur 5.3

Ontwikkeling personeelssterkte in het 2^e kwartaal 2009 per regio

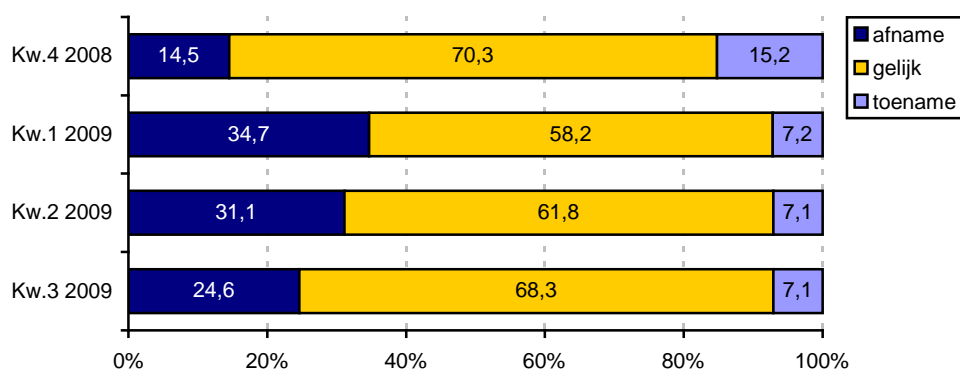
Bron: COEN

Werkgelegenheid in bouwsector sterk onder druk

Ook bij de verwachtingen van bedrijven ten aanzien van ontwikkeling van personeel, zien we een lichte verbetering van het negatieve beeld. Opvallend is ook nu weer Zuidwest-Nederland gunstiger afsteekt bij de landelijke ontwikkeling. Verwacht in de regio bijna 25% van de bedrijven een afname van personeel in het 3^e kwartaal, landelijk gaat het om ruim 28%. Het verschil van het aandeel 'stijgers' is kleiner: regionaal 7%, landelijk 6%. De verschillen tussen sectoren zijn in Zuidwest-Nederland vrij groot. Maar liefst 45% van de bouwbedrijven verwacht een personeelskrimp in het 3^e kwartaal! (landelijk: 34%) Daarnaast snijdt nog altijd de industrie sterk in haar personeelsbestand; 32% van de industriële ondernemers zegt het komende kwartaal de personeelssterkte te verkleinen (landelijk 35%). Het herstel van de werkgelegenheid lijkt voorlopig nog uit te blijven.

Figuur 5.4

Gerealiseerde ontwikkeling van de personeelssterkte per kwartaal* in Zuidwest-Nederland

* 3de kwartaal zijn verwachtingen

Bron: COEN

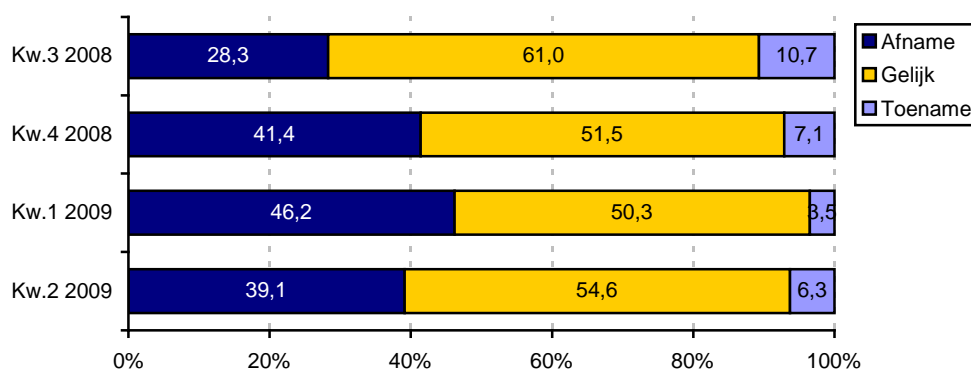
6. Financiële resultaten

Helpt bedrijfsleven heeft winstgevendheid zien verslechteren

Bijna 40% van de bedrijven meldt nog altijd een verslechtering van de winstgevendheid. Dit is iets minder dan landelijk (41,4%). Iets meer dan 6% heeft de winstgevendheid het afgelopen kwartaal zien verbeteren. Wat beter dan gemiddeld scoren de agrarische bedrijfstak en de industrie. Negatief over de ontwikkeling van de winstgevendheid zijn vooral de transport, de detailhandel, de bouwnijverheid en de overige diensten. Ten opzichte van begin 2009 is de stemming licht verbeterd. In Zeeland zijn iets meer bedrijven positief gestemd, maar daarentegen ook meer bedrijven negatief. In West-Brabant is de groep bedrijven die geen verbetering, maar ook geen verslechtering constateert, dus het grootst.

Figuur 6.1

Ontwikkeling van de winstgevendheid per kwartaal in Zuidwest-Nederland

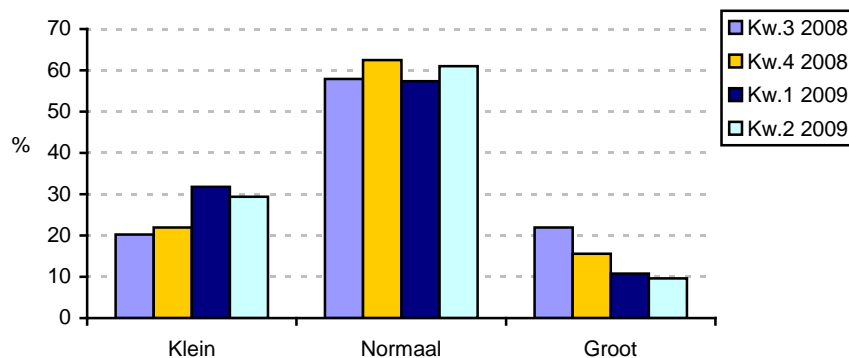
Bron: COEN

Rendement staat bij 30% van ondernemers onder druk

Bijna 30% van de ondernemers in Zuidwest-Nederland noteert een laag rendement, dit is slechts een fractie minder dan het kwartaal ervoor. Deze score is vrijwel gelijk aan het landelijke beeld. Voor Nederland als geheel betekent dit echter een verslechtering van de score. Ruim 60% ervaart een voldoende rendement, rond 10% ervaart een hoog rendement. In lijn met de resultaten van de beoordeling van winstgevendheid, zien we dat in West-Brabant de rendementsmeting wat gunstiger uitvalt dan in Zeeland. Lage rendementswaarderingen komen in alle bedrijfstakken veel voor, het transport is een negatieve uitschieter. Binnen de industrie en bouw zijn sterke verschillen zichtbaar. Terwijl zo'n 30% van de bedrijven in deze sectoren een laag rendement meldt, scoort tevens zo'n 16-17% van deze bedrijven een hoog rendement, dat is duidelijk boven het gemiddelde. Ondanks het feit dat de bouw in zwaar weer zit, blijkt dit nog niet direct te drukken op het huidige rendement.

Figuur 6.2

Ontwikkeling van de waardering van het rendement in Zuidwest-Nederland

Bron: COEN

7. Investeringsen

Bedrijven houden hand op de knip

De slechte bedrijfsresultaten en de onzekere vooruitzichten hebben een negatief effect op de investeringen. In Zuidwest-Nederland verwacht (gemeten in juli) 43% van de bedrijven een daling van het investeringsniveau in 2009, bijna 12% denkt juist meer te zullen investeren dan in het afgelopen jaar. Drie maanden eerder (april) lagen deze percentages nog wat negatiever: namelijk 46% t.o.v. 9%. De landelijke cijfers wijken niet noemenswaardig af. Belangrijk verschil is echter dat in Zuidwest-Nederland sprake is van een wat gunstiger beeld dan 3 maanden ervoor, terwijl landelijk juist van een verslechtering sprake is. In West-Brabant zijn de cijfers gunstiger dan in Zeeland, 14% van de bedrijven noteert in West-Brabant een stijging, tegenover 8% in Zeeland. Van een snel herstel van investeringen lijkt echter voorlopig geen sprake te zijn, zowel regionaal als landelijk.

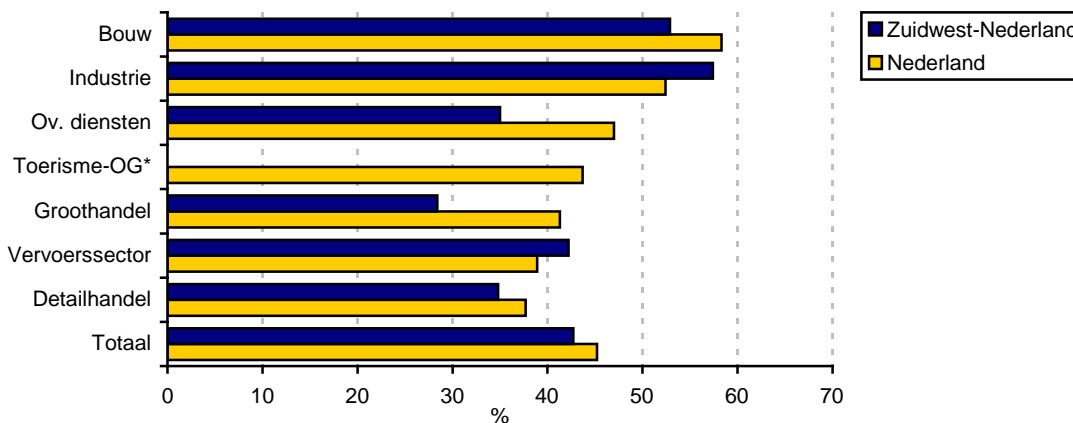
Vooraf industrie en bouw verminderen investeringen

De industrie is bij uitstek dé sector waar in de regel grote investeringen worden gedaan. Diverse andere branches zoals bouw- en installatie en overige diensten (verhuur, ingenieursbureaus) zijn hiervan grotendeels afhankelijk voor hun omzet en werkgelegenheid. In vergelijking met 3 maanden geleden (april) blijkt in juli het aandeel bedrijven met een verwachte investeringsafname in 2009 ten opzichte van 2008 weer groter geworden. 57% van de industriebedrijven zal in 2009 minder investeren dan in 2008 (slechts 7% zal meer investeren).

Voor de bouwnijverheid bedragen deze percentages: 53% daling en 6% stijging. Ook landelijk laat meer dan de helft van de bedrijven in beide sectoren een daling noteren. Landelijk is tevens sprake van een fikse daling van investeringen in de overige dienstverlening (47%, regionaal 35%). Bedrijfstakingen waarin regionaal weer een behoorlijk aandeel bedrijven een investeringsstijging verwachten zijn landbouw (33%), transport (23%), groothandel (16%) en detailhandel (15%). Ook landelijk scoren deze bedrijfstakken bovengemiddeld (> 10%), maar beduidend lager dan in Zuidwest-Nederland. Deze relatief gunstige score van Zuidwest-Nederland is volledig toe te schrijven aan de betere score van West-Brabant.

Figuur 7.1

Aandeel ondernemers dat een daling van de investeringsuitgaven in 2009 verwacht. (st. juli'09)

* voor Toerisme-OG (Horeca, Makelaardij, Reisbranche) geen regionale gegevens beschikbaar
Bron: COEN

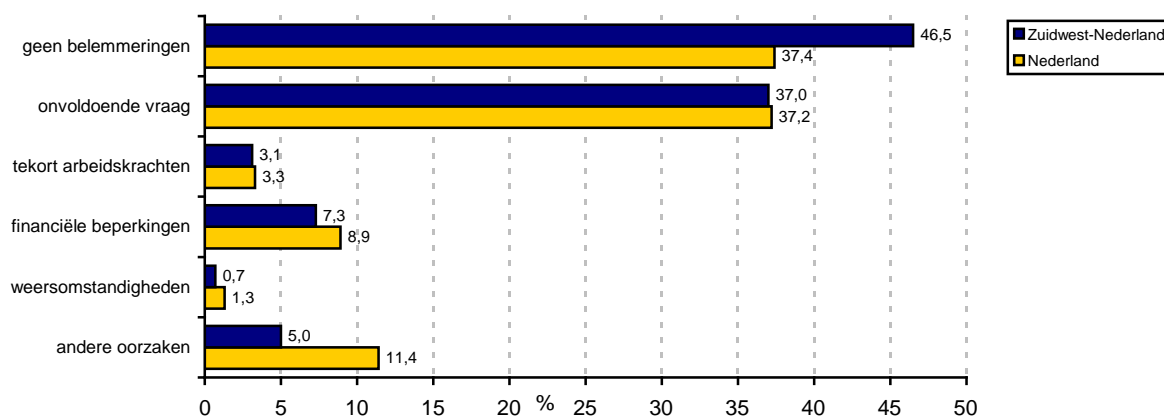
8. Productiebelemmeringen

Productiebelemmeringen

Ongeveer 47% van de bedrijven in Zuidwest-Nederland zegt in het derde kwartaal van 2009 geen productiebelemmeringen te ervaren. Dit is een verbetering van het beeld in vergelijking met het tweede kwartaal, toen dit percentage 41% was. Landelijk is dit percentage beduidend lager en bovendien in vergelijking met vorige kwartaal verder afgenomen: van 40% naar 37%. Uit de vraag naar de ervaren productiebelemmeringen blijkt dat de belangrijkste oorzaak van de economische problemen wordt toegeschreven aan de vraaguitval waarmee ze worden geconfronteerd. Bijna 37% ziet onvoldoende vraag als belangrijkste belemmering, nagenoeg gelijk aan de vorige meting. Iets meer dan 7% heeft last van financiële beperkingen (landelijk 9%). De overige oorzaken komen duidelijk minder voor. Opmerkelijk is de ontwikkeling van het tekort aan arbeidskrachten. Bij de eerste meting in het 4de kwartaal van 2008 was een tekort aan arbeidskrachten nog voor 19% de belangrijkste belemmering, nu is dat nog maar 3%.

Figuur 8.1

Ervaren productiebelemmeringen Zuidwest-Nederland en Nederland tweede kwartaal 2009

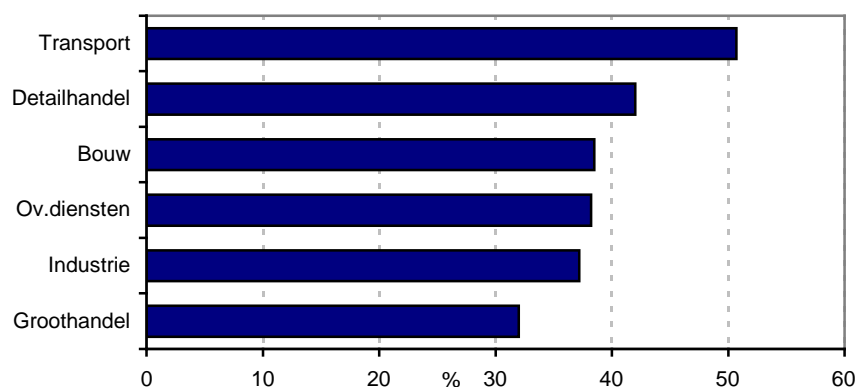

Bron: COEN

Meldde in het 2^e kwartaal bijna de helft van de bouwbedrijven last te hebben van vraaguitval. Een kwartaal later is het transport waarin de vraaguitval het meest als hinderlijk wordt beschouwd (ruim 50%). Ook andere bedrijfstakken scoren hierop hoog, met aandelen van 30% tot 40%. De landbouw blijft zowel regionaal als landelijk redelijk buiten schot. Naast vraaguitval en 'andere oorzaken' zijn vooral 'financiële beperkingen' een belangrijke hinderpaal, zowel landelijk als regionaal bij 8% á 9% van de bedrijven.

Figuur 8.2

Aandeel bedrijven per bedrijfstak dat onvoldoende vraag als belangrijkste belemmering ziet (2^e kw. '09)

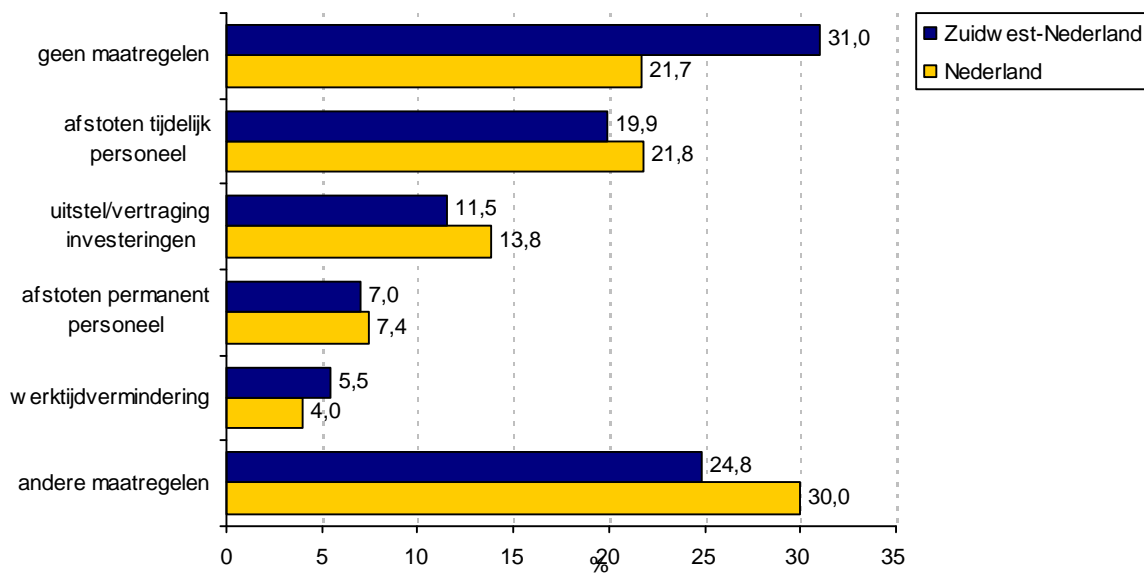

Bron: COEN

9. Maatregelen kredietcrisis

Aan bedrijven is tot slot gevraagd welke maatregelen ze nemen om de economische crisis het hoofd te bieden. Het aantal bedrijven dat geen reden heeft om specifiek in te spelen op de economische crisis, is regionaal afgenomen van 36% naar 31%, landelijk van 29% naar 22%. Maatregel die het meest wordt toegepast is het afstoten van tijdelijk personeel, regionaal gaat het om 20% van de bedrijven, landelijk bijna 22%. Uitstel van investeringen wordt regionaal door bijna 12% toegepast, landelijk gaat het om bijna 14%. Opvallend is dat in vergelijking met vorig kwartaal het afstoten van vast personeel als maatregel belangrijker is geworden, regionaal een toename van ruim 5% naar inmiddels 7%. Ook werktijdvermindering wordt door meer bedrijven toegepast, regionaal door bijna 6%, ten opzichte van ruim 3% een kwartaal eerder.

Figuur 9.1
Maatregelen om effecten van economische crisis op te vangen

Bron: COEN